ÉRTÉKŐRZÉS ÉS -ÁTADÁS

Nevelés- és művelődéstörténeti tanulmányok

Szerkesztette:
Bús Imre - Klein Ágnes - Tancz Tünde

Jubileumi kötet

Kurucz Rózsa

tiszteletére

Szekszárd
2012

PTE IGYK
PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM
ILLYÉS GYULA KAR

Szerzők:

Bús Imre, Forray R. Katalin, Hegedűs Gábor Imre, Heimann, Matthias, Horváth Béla, Kéri Katalin, Király Gabriella, Klein Ágnes, Toepell, Michael, Nagy Janka Teodóra, Pukánszky Béla, Szabó Péter, Sztanáné Babics Edit, Tancz Csilla, Tancz Tünde, Tölgyesi József

Lektor:

Hegedűs Gábor Imre
Bús Imre

Technikai szerkesztő:
Sárközi Gabriella

Fedélterv: *Sárközi Gabriella*

ISBN 978-963-7305-54-2

Kiadja: Pécsi Tudományegyetem Illyés Gyula Kar

http://www.igyk.pte.hu/

Felelős kiadó: dr. Horváth Béla dékán

Nyomda: Szent László TISZK Nyomdája
Vezető: Vida Lajos

Tartalom

Művek a nőkről, tanulási jogaikról a kora újkori Itáliában

Kéri Katalin

A tanulmány rövid európai kitekintést követően bemutatja a XVI-XVII. század nőtörténetének főbb, leginkább nők által írt itáliai nyomtatott forrásait, egy tágabb, a korszak teljes nőnevelés-történetét vizsgáló kutatás részeredményeként. A kora újkorban a kontinens valamennyi országában kiemelt figyelem fordult a nők, a nők jogai, tulajdonságai, művelődése és tanulási lehetőségei irányába. Ez így volt a nevelés vonatkozásában kiemelkedően gazdag reneszánsz örökséggel rendelkező Itália esetében is, ahol néhány páratlanul érdekes és későbbi korok számára is inspiráló nővédelmi munka született. A tanulmány elsősorban Lucrezia Marinella és Arcangela Tarabotti témához kapcsolódó írásait veszi számba.

A nőtörténet forrásairól általában

A nők történetével foglalkozó történész meglehetősen nagy nehézségekbe ütközik kutatásai során. A nők életmódjára, társadalmi helyzetére, szerepeire utaló írásos források tartalmukat és mennyiségüket tekintve ugyanis egyenetlenek. A nőtörténeti kutatások kapcsán több korszak esetében nem áll rendelkezésre gazdag levéltári forrásanyag, a mai napig sem jól kidolgozottak a kutatás-módszertani alapok, a tipológiai alapvetések. E témát illetően tehát új utakat, korábban figyelmen kívül hagyott forrásokat, írásos és tárgyi emlékeket kell keresni, és ezeket kell beilleszteni az egyes korokról, földrajzi helyszínekről szóló történeti elemzések, leírások sorába.

A rendelkezésre álló elsődleges és másodlagos források a történeti újkor előtt leginkább férfiak tollából születtek, így szükségképpen a férfiak szükségleteiről és hozzáállásáról tanúskodnak, és nem a nők valóságát tükrözik. Már a legrégebbi források esetében is megfigyelhető az a polaritás, amely a nőértékelést jellemzi, ez pedig nehézzé teszi annak feltárását, hogyan is éltek valójában egy-egy korszak női (Bridenthal-Koonz, 1977: 2). Eliane Gubin véleménye szerint ráadásul további probléma az, hogy egy-egy történelmi korszakban egyáltalán nem véletlen, hogy milyen típusú források születnek és őrződnek meg szándékoltan. Úgy gondolja, hogy maguknak a forrásoknak a létrehozása és tárolása is társadalmilag konstruált, úgy működnek, mint egy szűrő, azaz csak olyan információkat közvetítenek a jövő felé, amelyeket egy adott társadalom kellőképp fontosnak ítél. A férfiak által létrehozott és közvetített források évezredeken át kevésbé voltak érzékenyek a nőket érintő és érdeklő eseményekre, történelmi jelenségekre, és mivel zömmel a nyilvános és politikai szféráról szóltak, a nők mindennapjai, az otthon keretei között történt események többnyire rejtve maradtak (Gubin, 2006: 51). A magánszféra emlékei

sok esetben csak véletlenül maradtak ránk, és a hivatalos iratközlő szervek által létrehozott forrásmennyiséghez képest elenyészően kis hányadot tesznek ki, jóllehet hangsúlyoznunk kell, hogy az efféle kútfőkre figyelmet fordító kutatások a vártnál több értékes információt hoztak felszínre az elmúlt években.

Ami az elméleti alapokat illeti, az 1980-as, 90-es évek óta egyre több fórumon hangzik el az a történészi álláspont, hogy a nők történetének vizsgálatához elengedhetetlen az interdiszciplináris megközelítés. Miként például Claude Fohlen írja: *„Ha a nő alakja nehezen vagy egyáltalán nem emelkedik is ki a történeti kutatások forrásanyagában, segítségünkre lehetnek a szomszédos diszciplínák; a pszichológia, a szociológia, a pedagógia, a társadalompszichológia, a politológia eredményei"* (Fohlen, 1982: 85). Számos olyan mű született az utóbbi időben az Amerikai Egyesült Államokban és Európában is, mely a kérdésfeltevés, az értelmezés, a lehetséges elemzési módok problematikájával foglalkozik. Joan W. Scott például a nemet helyezte a történeti elemzések középpontjába (Scott, 1990), Sandra Harding, amerikai kutató pedig a „feminista módszerről" írt (Harding, 1985).

A nőtörténeti kutatásokkal kapcsolatosan tehát ma már nem áll az a korábbi vélekedés, mely szerint nincs elegendő forrásanyag a téma kutatásához. Sokkal inkább helytálló az a megállapítás, hogy az értelmezés kritériumai nem kellően kidolgozottak, és a vizsgálódásokhoz nem elegendőek a levéltárakban őrzött régi iratok. Magának a történettudománynak az újabb irányzatai megerősítik ezt, hiszen napjaink kutatói kiemelt figyelmet szentelnek a képi és tárgyi emlékeknek, az *oral history* segítségével feltárható lehetséges információknak, illetve a tématerületek között kiemelt figyelem fordul például a magánszféra és a mikrotörténelem felé.

Jelen tanulmányunkban rövid európai kitekintést követően a XVI-XVII. század nőtörténetének főbb itáliai, „nővédő"-nek nevezhető nyomtatott forrásait mutatjuk be, jelezve, hogy ez az összegzés egy tágabb, a korszak teljes nőnevelés-történetét vizsgáló kutatás részeredményeként kerül közlésre.

Nőtörténeti források a XVI-XVIII. századi Európában

Az általunk vizsgált kora újkori időszakban Európa különböző országaiban igen jelentős számú hosszabb-rövidebb munka született a nők jogairól, tulajdonságairól, nevelésükről és művelődésükről. A XVI-XVII. század során egyrészt több olyan mű keletkezett, amelyek ugyan nem érintették közvetlenül a nemek helyzetét és sajátosságait, de mégis hatást gyakoroltak a nők és férfiak lehetőségeiről, kapcsolatáról gondolkodó későbbi szerzőkre, tágabb értelemben magára a nőnevelésre. A legfontosabb hatást talán Descartes (1596-1650) tanai tették, aki ugyan nem írt direkt módon a nemekről, de bizonyos gondolatai a felvilágosodás korában központi helyre kerültek a nők értelmi képességeinek védelmezői körében. Szerinte *„az értelem a testtől függetlenül működik, és mivel a férfiak teste a nőkétől csupán az ivarszervek vonatkozásában tér el, következésképpen lehetőségeit tekintve valamennyi elme azonos. Descartes számos követőjét mindez arra ösztönözte, hogy felülvizsgálja a nőkről való nézeteit"* (French-Poska, 2007: 262).

Aligha találnánk olyan európai helyszínt a kora újkorban, ahol nem születtek a nőkről szóló írott munkák, melyek közül mára ugyan sok elkallódott vagy az enyészeté lett, ám számos megőrződött, és ezek egy része közgyűjteményekben fellelhető és kutatható. Ezeknek a műveknek az összevető elemzése rávilágít arra is, hogyan vándoroltak időről időre, helyszínről helyszínre különböző írásművek és/vagy a bennük foglalt gondolatok. Portugáliától Oroszországig számos mű kerülhet fel a korszak nőkről szóló nyomtatott forrásainak tartalmi és műfaji értelemben is színes európai térképére, ugyanakkor vitathatatlan, hogy a francia, itáliai, angol és német források váltak a legáltalánosabban ismertté és idézetté Európában.

Jeannette Rosso például egy kutatásában számba vette az 1600 és 1789 között nőkérdésről, női művelődésről és nevelésről keletkezett (pontosabban általa megismert) franciaországi

forrásmunkákat, és azt találta, hogy csak a XVII. században 142 mű ilyen íródott. (Ez a csaknem másfélszáz munkából álló lista azonban korántsem teljes...) (Rosso, 1984) Kimutatta a publikációk dinamikusan növekvő számát is, például a nőkérdéssel foglalkozó írások mennyiségének az 1640-es évektől bekövetkezett felívelését. (Ennek oka az az ellenzéki mozgalom volt, amely 1642-ben szerveződött Franciaországban a Mazarin-vezette kormány ellen, és amely 1648-53 között *Fronde* néven nem csupán szellemi csatákat, hanem valóságos polgárháborút is vívott az ország vezetői ellen, Condé herceg vezetésével. A Fronde-nak elsősorban nemesi és főpapi méltóságot viselő tagjai voltak, köztük nem kevés előkelő hölgy is (Stuurman, 1998; Pernot, 1994). Rosso adatai évtizedenkénti bontásban a következők: 1600-1609: 5 mű, 1610-1619: 11, 1620-1629: 10, 1630-1639: 16, 1640-1649: 36, 1650-1659: 15, 1660-1669: 15, 1670-1679: 10, 1680-1689: 4, 1690-1699: 20 írásmű. Az általa vizsgált szövegek között többségben voltak a nők jogai mellett érvelő munkák, különösen a század második felében. Rosso adatai szerint a nőkről készített írások (pró és kontra) leginkább a felsőbb társadalmi rétegek tagjainak tollából születtek. A szerzői kör körülbelül egytizedét tették ki a vizsgált időszakban a polgári osztályból származó személyek, 30% volt közöttük a klérus tagja, egyötödük arisztokrata férfi és körülbelül ugyanennyi nemesasszony.

A kora újkori és Felvilágosodás kori Magyarországon is több olyan írás is született, amelyek a nőkérdést, a lányok nevelését, a nők művelődési igényeit és lehetőségeit érintették. Bár ezeknek a száma messze elmaradt a korszak francia, olasz, angol vagy német nyelvű műveinek száma mögött, elemzésük láthatóvá teszi, hogy mondanivalójukban, szellemiségükben nem különböztek a nyugati területeken született írásoktól. Ennek nem csupán a „korszellem" volt az oka, hanem azok a hatások, amelyek a sok esetben Kelet-Közép-Európában ismertté vált európai könyvek segítségével begyűrűztek a magyar pedagógiai gondolkodásba is. A ránk maradt kisszámú forrás is bizonyítja, hogy a magyar szerzők között is voltak a lánynevelés problémája iránt fogékonyságot mutató szerzők, katolikusok és protestánsok egyaránt. Közülük több kiváló ismerője volt spanyol, francia, angol, német elődei és kortársai gondolatainak, így például Vives, Fénelon, Halifax, Nettesheim, Campe és mások nőkről szóló és lányneveléssel kapcsolatos írásainak részletei gyakran visszatükröződnek a magyar nevelés régi forrásaiban, és többször találhatunk példát azok teljes vagy részleges fordítására is.

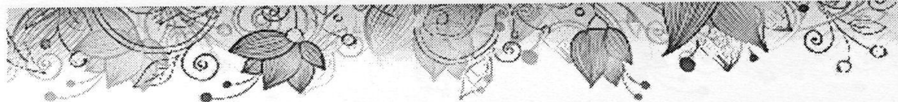
A nőkről íródott európai műveknek természetesen nem mindegyike szólt a lánynevelésről és női művelődésről a kora újkorban, bár hangsúlyozni kell, hogy utóbbiak kérdésköre gyakran szervesen egybekapcsolódott a női jogok követelésével (vagy épp fordítva: az egyenlősítő törekvések ellenzésével).

Itáliai művek a nők védelmében a XVI-XVII. században

Itália nőnevelésről és nőkérdésről szóló forrásai gyakran kívül esnek az európai nőtörténetírás érdeklődési körén. Ez a földrajzi terület pedig – különösen a reneszánsz kora óta – számos művel járult hozzá a *querelle des femmes* kérdéskörén belül felmerült témákhoz, és sok kiemelkedő női tudóst és művészt is adott a kontinensnek.[1] A Tridenti zsinat (1545-63) nőellenes határozatai valóságos hullámot indítottak el a művelt nők és védelmezőik között a félszigeten, nővédő írások egész sora keletkezett 1538 és 1565 között (Malpezzi-Ristaino, 2008: 19). A következő században pedig tovább bővült a női jogokról, művelődési lehetőségeikről szóló művek és viták sora.

Egy magyarországi elemző, Vígh Éva szerint több korabeli jellegzetességet is szükséges kiemelni a XVII. századi itáliai nővédő (női) szerzők működésének háttér-ismereteként. Egyrészt

1 Ezt a témát érintette Király Erzsébet 1987. szeptember 23-án tartott előadása, Nőnevelés, nőimádat, nőgyűlölet a XVI. századi itáliai traktátusokban címmel az MTA Irodalomtudományi Intézete Reneszánsz Osztályának felolvasóülésén. Az előadás szövege sajnálatos módon nem elérhető, csupán a címe. *http://www.iti.mta.hu/*Rebakucs_szerdak.pdf (A letöltés ideje: 2009.12.06.)

azt, hogy ez egy ellentmondásos század volt, a vallásos megújulás mellett az inkvizíció és a boszorkányüldözések kora is, amikor nem csak a nőkért, hanem a nők ellen, az ő kigúnyolásukra is számos olasz (és más) mű keletkezett. Másrészt fontos kiemelni Velencét, mint fontos helyszínt a női irodalom kibontakozása kapcsán, hiszen a „velencei szabadság mítosza" fontos támasz volt (minden, a városállamot illető kritikai gondolatuk ellenére is) az ottani nőírók életében. (Vígh, 1983. 182-183.) A város kiemelkedő női gondolkodóinak tanulásról, művelődésről, a női létről írott műveit az elmúlt évtizedekben számos kutató tekintette át, és – miként például Claire Lesage (2001) – megállapították, hogy a különböző élethelyzet ellenére összekötötte őket a rendkívül éles, a társadalom visszásságait világosan meglátó szemléletmód, és műveiknek helye van az irodalom- és neveléstörténeti kánonban.

Közülük minden bizonnyal Lucrezia Marinella (1571-1653) volt a legtermékenyebb szerző. Orvos édesapja még a XVI. században két művet is írt a nőkről, valószínűleg ezek inspirálták később a fiatal nőt arra, hogy hasonló témákról írjon. (A művek a következő címmel jelentek meg Velencében: *Gli ornamenti delle donne* (A nők díszei) 1562-ben, és egy évre rá a *La medicine partenenti alle infirmità delle donne* (A női betegségek gyógyítása)). Marinella hajadonként szinte minden idejét édesapja könyvtárában töltötte, és költőként, vallásos értekezések szerzőjeként is kitűnt kortársnői közül. Olyan környezetben nőtt fel, az itáliai felsőbb körökben, ahol értékelték és követték a két humanista óriás, Guarino Veronese (1370-1460) és Vittorino da Feltre (1397-1446) pedagógiai útmutatásait, akik mindketten úgy gondolták, hogy a fiúk és a lányok tanítására is szükség van. Az elemzők szerint nem lehet elhanyagolni azt a hagyományt sem a női gondolatok, életérzések kifejezésében, amit Itáliában még a reneszánsz korban kezdtek olyan neves költőnők, mint Gaspara Stampa (1523-1554), Veronica Franco (1546-1591) vagy Moderata Fonte (született Modesta Pozzo) (1555-1592), akik újraalkották a női identitás és női közszereplés kereteit. ((Malpezzi-Ristaino, 2008. 20.) Az utóbbi például *Tredici canti del Floridoro* (Floridoro tizenhárom dala) című, 1581-ben megjelent hősi eposzában egy helyen azt fejtette ki, hogy a női nem alárendeltségének a két nem eltérő neveltetése az oka. (Vígh, 1983. 185.) Ugyancsak ő írta az *Il merito delle donne* (A nők érdeme) című, párbeszédes munkát, amely 1600-ban jelent meg Velencében, és számos későbbi szerzőre nagy hatást gyakorolt.

A fenti író- és költőnőkön kívül akár az itáliai születésű Christine de Pizan is tekinthető Marinella korai elődjének a női jogok női védelmezői között, hiszen ő McLeod szerint „hosszú évszázadokkal a halála után is befolyásos szerző volt" (McLeod, 1991: 4). Marinella ugyanakkor azt is megtapasztalta, hogy a katolikus egyház más szemmel ítéli meg a tudománnyal foglalkozó nőket, mint a férfiakat.

1600 körül jelent meg a *La nobiltà et eccelenza delle donne co' difetti et mancamenti degli uomoni* (A nők nemessége és kiválósága és a férfiak hiányosságai és hibái) (Dunhill, 1999) című műve, amelyet Giuseppe Passi *I donneschi difetti* (A nők hiányosságai) című munkájára (mely az egyházatyáktól és ókori filozófusoktól vett idézetekkel támasztotta alá a nők alsóbbrendűségét) válaszként írt. (Ugyanez a Passi-féle mű késztette Moderata Fontét arra, hogy két, párbeszédes formában írt visszavágást is közzé tegyen, szintén 1600-ban.) Elemzők szerint a mű címe utal Cornelius Agrippa – általunk már említett – 1529-es, *A női nem nemességéről és kiválóságáról* című munkájára. Marinelli művében kifejtette, hogy a két nem tagjai egyenlők: „éppen olyan nemes a férfi, mint a női lélek, ebből következik, hogy azonos a lényegük és a természetük..." (idézi: Vígh, 1983. 183.) Műve *Delle donne scienzate e di molte arti onorate* (A tudós és sok művészettel ékes nőkről) című fejezetében a kor több más szerzőjéhez hasonlóan megemlítette a történelem kiemelkedő tudós asszonyait, és további fejezeteket szentelt az erős, okos, harcművészetekben jeleskedő és más nők bemutatásának, kora, a nőket eléggé nem becsülő itáliai valóság éles kritikáját is adva. Szerinte az, hogy a kiemelkedő nőkről nem tud az utókor, csakis a férfiak hibája, „*mert az írók, lévén féltékenyek a nők szép alkotásaira, nem mesélték el a nők kiváló cselekedeteit, hanem hagyták azokat feledésbe merülni*" (idézi: Vígh, 1983: 184). Mondanivalója alátámasztásakor – pró és kontra – gyakran utalt ókori, középkori és a reneszánsz idején élt szerzőkre (Szókratész, Platón, Arisztotelész, Petrarca, Boccaccio, Ficino,

Ercole, Torquato Tasso és mások gondolataira), ami mutatja széleskörű olvasottságát. Műve egyik, *Degli uomini, ornati, politici, bellettati e biondati* (Felékesített, politikus, kiszépített és szőkített férfiakról) című fejezetében kifejezetten a férfiakat illető kritikai észrevételeket tett (idézi: Vígh, 1983: 184).

Egy életrajzírója kiemelte, hogy a nőtörténet szempontjából ez volt Marinella legfontosabb munkája, melyben kifejtette érveit a nők felsőbbrendűsége mellett. A művelt olasz hölgyet azonban az irodalomtörténetben évszázadokon át az 1635-ben megjelent, Tasso nyomán írt költői műve, a *L'Enrico* okán emlegették. (Malpezzi, 1994: 234). Számos más irodalmi alkotást is hátrahagyott, melyek közül többet is kora egy-egy kiemelkedő asszonyának ajánlott. Egy kortársnője, Della Chiesa 1620-ban úgy nevezte őt, hogy ő „a kor egyetlen főnixe". Bár 1693-ban költeményei bekerültek egy verseskötetbe (Veronica Gambara[2] és Isabella di Mora versei mellett), életművét, nőkről, női művelődésről írott gondolatait valójában csak a XIX. század kezdte felfedezni. 1949-ben Benedetto Croce azt írta róla, hogy „a költőnők közül a legfontosabb" volt (idézi: Malpezzi, 1994: 240). Az újabb évtizedek feminista műveiben pedig egyértelműen kiemelik korszakos jelentőségét a nőgyűlölet elleni küzdelemben (Conti Odorisio, 1979).

A XVII. században a női jogok másik lelkes olasz védelmezője egy apáca, Arcangela Tarabotti (leánynevén Elena Cassandra Tarabotti, 1604-1652) volt. A szülei 12 éves korában küldték kolostorba, mint a korszakban sok más velencei nemes lányt, de ő nem akart apáca lenni. Családja döntése ellen azonban nem volt mit tennie, ám látókörét a kolostorban is folyamatosan bővítette azokkal a friss szellemű könyvekkel, amelyeket fivére vitt neki látogatásai alkalmával. (Weaver, 1994) Arcangela – aki Olaszországon kívül a nyugati nőtörténet-írásban csak kevéssé ismert – számos fontos művet írt a nők szabadsághoz és művelődéshez való jogairól, többek között az 1643-ban írt, és barátai közt körbeadott *La tirannia paterna* (Az atyai türannia) és az 1651-ben megjelent *Che le donne siano della spezie degli uomani* (Hogy a nők is az emberi faj tagjai), amelyben egy 1595-ben megjelent latin nyelvű művel vitázott. (Ez, a XVI. század végén Lipcsében, a szerző megjelölése nélkül megjelent mű valószínűleg a német származású, ám élete jelentős részét Itáliában töltő Valens Acidalius (1567-1595) munkája volt, *Disputatio Nova Contra Mulieres, qua probatur eas homines non esse* (Új disputáció a nők ellen, amely megmutatja, hogy nem emberi lények) címmel látott napvilágot. Rövid időn belül 12 latin kiadása jelent meg ennek a nőellenes írásnak, és számos nyelvre, például németre, hollandra, angolra, franciára és olaszra lefordították. Népszerűsége nagyra nőtt, és sok *mizogyn* gondolkodóra volt jelentős hatással, ugyanakkor megszülettek az ellene érvelők, köztük Tarabotti művei is. Acidalius műve egyébként egy szatirikus esszé volt az anabaptisták érvelése ellen, akik tagadták Jézus isteni mivoltát. Ő azt írta, hogy az anabaptisták érvelési módszereit használva akár az is bizonyítható, hogy a nő nem ember.[3])

Arcangela Tarabotti életművének kifejezetten nőnevelés-történeti elemzése is született az elmúlt időszakban, Silvia Palandri tollából a Római Egyetemen, *L'Istruzzione femminile nel pensiero di Arcangela Tarabotti* (Nőnevelés Arcangela Tarabotti gondolkodásában) címmel (Palandri, 2004).

A reneszánsz- és kora újkori, nőkről írott itáliai művek kiváló alapot jelentettek a „nőkérdés" különböző területeinek későbbi évszázadokban lezajlott olasz vizsgálatához, az ott lezajlott heves és tartalmas XVIII-XIX. századi vitákhoz (Merényi, 2005).

2 Veronica Gambara költészetének terjedelmes bibliográfiáját l.: *http://www.jimandellen.org/vgpoetry/vgbiblio.html* (A letöltés ideje: 2009.10.20.)

3 Women Priests. *http://www.womenpriests.org/latin/valens_e.asp* (A letöltés ideje: 2009.10.20.)

Összegzés

Tanulmányunkban – érintve a nőtörténet kutatásainak nehézségeit, a forrásfeltárás és értelmezés problémáit – európai kontextusba helyezve rövid áttekintést nyújtottunk arról, hogy a XVI-XVII. századi Itáliában milyen fontosabb nővédő művek születtek. Figyelmünk középpontjába a nőnevelés, a női művelődés lehetőségeit és a nők értelmi képességeit taglaló munkák kerültek. Ezek esetében is gyakran visszavezethetők a szálak a reneszánsz koráig, amikor is a humanista szerzők körében kiemelt helyre került a lányok nevelésének kérdésköre is. A két kiemelt szerző, Marinella és Tarabotti esetében is látszik, hogy a nők védelmében írott munkáik életművükben szerves egységet alkottak, és későbbi korokban is hatással voltak a nevelésügyről gondolkodó olasz utódokra. Folyamatban lévő (francia, angol, német, spanyol, orosz, portugál és magyar források bevonásával folytatott) kutatásaink adhatnak pontosabb képet arról, hogy hogyan vándoroltak és alakultak korszakról korszakra és országról országra a női művelődésről és lánynevelésről megfogalmazott, saját korukban többnyire úttörőnek és meglepőnek számító, ám későbbi századokban a nyugati világban mindenütt végigvitt elképzelések.

Irodalom

Bonney, Richard: Society and Government in France under Richelieu and Mazarin, 1624-1661. Leicester, University of Leicester, 1988.

Bridenthal, Renate – Koonz, Claudia (eds.): Becoming visible – Women in European History. Boston, Houghton Mifflin Company, 1977.

Conti Odorisio, Ginevra: Donna e società nel Seicento. Roma, Bulzoni, 1979.

Dunhill, Anne (ed., transl.): Marinella, Lucrezia: The Nobility and Excellence of the Women and the Defects and Vices of Men. Chicago, The University of Chicago Press, 1999.

Fohlen, Claude: A nő a társadalomban. Világtörténet 1982/1. 85-118.

French, Katherine L. – Poska, Allyson M.: Women Gender in the Western Past. Vol. 2. Since 1500. Boston-New York, Houghton Mifflin Company, 2007.

Gubin, Éliane – Jacques, Catherine – Piette, Velérie – Puissant, Jean (ed.): Dictionnaire des femmes belges. XIXe et XXe siècle. Bruxelles, Éd. Racine, 2006.

Harding, Sandra (ed.): Feminism and methodology – Social science Issues. Indiana Bloomington and Indianapolis – Milton Keynes, University Press – Open University Press, 1987.

Király Erzsébet: Nőnevelés, nőimádat, nőgyűlölet a XVI. századi itáliai traktátusokban. MTA-előadás, Budapest, 2007. http://www.iti.mta.hu/Rebakucs_szerdak.pdf (A letöltés ideje: 2009.12.06.)

Lesage, Claire: Femmes de lettres à Venise aux XVIe et XVIIe siècles: Moderata Fonte, Lucrezia Marinella, Arcangela Tarabotti. *Clio*, numéro 13. 2001. 135-144.

http://clio.revues.org/index138.html (A letöltés ideje: 2010.01.19.)

Malpezzi Price, Paola – Ristaino, Christine: Lucrezia Marinella and the „Querelle des Femmes" in Seventeenth-Century Italy. Madison N. J., Fairleigh Dickinson University Press, 2008.

Malpezzi Price, Paola: Lucrezia Marinella. In: Russell, Rinaldina (ed.): Italian Women Writers from the Renaissance to the Present. Westport, Conn., Greenwood Press, 1994.

McLeod, Glenda K. (ed.): The Reception of Christine de Pizan from the fifteenth through the nineteenth centuries: visitors to the city. Lewiston, E. Mellen Press, 1991.

Merényi Hajnalka: „A szellemnek nincsen neme." Bepillantás az itáliai nőkérdés 18-19. századi történetébe. In: Steinert Ágota (szerk.): Évek és színek. Tanulmányok Fábri Anna tiszteletére hatvanadik születésnapja alkalmából. Budapest, Kortárs Kiadó, 2005. 83-90.

Palandri, Silvia: L'Istruzzione femminile nel pensiero di Arcangela Tarabotti. Roma, 2004. http://www.tesionline.com/intl/thesis.jsp?idt=20347 (A letöltés ideje: 2009.10.20.)

Pernot, Michel: La Fronde. Paris, Éd. De Fallois, 1994. http://www.le.ac.uk/hi/bon/resources/bourb/Socgov/contents.html (A letöltés ideje: 2009.10.19.)

Rosso Geffriaud, Jeannette: Études sur la féminité aux XVIIe et XVIIIe siècles. Pisa – Paris, Libreria Goliardica – A. G. Nizet, 1984.

Scott, Joan W.: El Género: una categoria útil para el análisis histórico. In: Amelang, J. S. – Nash, Mary: Historia y género: Las mujeres en la Europa Moderna y Contemporánea. Valencia, Edicions Alfons el Magnànim, 1990.

Stuurman, Siep: L'égalité des sexes qui ne se contest plus en France. Feminism in the seventeeth century. In: Akkerman, Tjitske – Stuurman, Siep (eds.): Perspectives on Feminist Political Thought in European History. From the Middle Ages to the Present. London, Routledge, 1998. 67-85.

Vígh Éva: Feminista törekvések a XVII. század olasz irodalmában. Filológiai Közlöny, 1983. január-február, 182-190.

Weaver, Elissa B.: Suor Arcangela Tarabotti. In: Russell (ed.): Russell, Rinaldina (ed.): Italian Women Writers from the Renaissance to the Present. Westport, Conn., Greenwood Press, 1994. 414-422.

Women Priests. http://www.womenpriests.org/latin/valens_e.asp (A letöltés ideje: 2009.10.20.)

Zusammenfassung

Dieser Aufsatz, der ein Teilergebnis einer großen Forschung der Geschichte der Frauenerziehung des XVI-XVII. Jhs. ist, zeigt für uns nach einer kurzen europäischen Zusammenfassung die italienische, hauptsächlich durch Frauen geschriebene, Druckschriftsquellen der Frauengeschichte aus dieser Zeit. In der Frühneuzeit hatten alle Länder des Kontinents begünstigte Aufmerksamkeit für Frauen, Frauenrechte und für Attribute, Bildung, Lehrmöglichkeiten der Frauen. Dieses Interesse hatte Italien auch, das Land mit dem Erbe des Renaissance, wo ein paar einzigartig interessante, für das spätere Zeitalter inspirierende Werke vom Frauenschutz, entstanden sind. Der Aufsatz beschäftigt sich in erster Linie mit den zum Thema gehörenden Schriften von Lucrezia Marinella und Arcangela Tarabotti.

A szerző:

Prof. dr. Kéri Katalin, tanszékvezető egyetemi tanár, PTE BTK Nevelés- és Művelődéstörténeti Tanszék; PTE BTK „Oktatás és Társadalom" Neveléstudományi Doktori Iskola vezetője.

Kutatási témái: a magyar és európai nőnevelés története az újkorban; Európán kívüli területek neveléstörténete és annak ábrázolása a nyugati neveléstörténet-írásban; gyermekkor-történet.

Publikációi az MTMT adatbázisában
https://vm.mtmt.hu//search/slist.php?lang=0&AuthorID=10001418